

мічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III; ст. 40 Господарського кодексу України).

З огляду на зазначене, пропонуємо визначати такі санкції як організаційні. Крім того, види санкцій норм права за спрямованістю негативних наслідків пропонуємо доповнити санкціями організаційного характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Таким чином, реалізація зазначеної пропозиції, на думку автора, заповнить прогалину в класифікації санкцій за вказаним вище критерієм.

Література

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) учебник. – Х. : Эспада, 2005. – 840 с.
2. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. – К. : Ваіте, 2016. – 392 с.
3. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
4. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016; Ліра ЛТД. – 480 с.

Самотуга Андрій Валерійович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУДДЯ ЯК СУБ'ЄКТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальним напрямом сучасної конституційно-правової науки є дослідження питання нормативно-правового регулювання конституційно-правової відповідальності в Україні, адже вона є однією з важливих та ефективних гарантій охорони Конституції України, правопорядку, прав і свобод людини й громадянина [1, с. 215]. Як стверджують деякі науковці, конституційна відповідальність, поряд із конституційним контролем і наглядом, зокрема конституційним правосуддям, та громадським контролем є складовою системи засобів забезпечення й охорони конституційного правопорядку [2, с. 9]. Більше того, така ознака конституційно-правової відповідальності, як її політичний характер, свідчить про те, що події останніх років висунули на порядок денний питання відповідальності не лише вищих посадових осіб держави, а й тих інституцій, які уповноважені від імені держави здійснювати правосуддя.

Між тим віднесення суддів та органів судової влади до суб'єктів конституційно-правової відповідальності не знайшло свого висвітлення у вітчизня-

ній юридичній науці як теоретиками, так і конституціоналістами. Так, за висновками одних дослідників, конституційно-правова відповідальність органів державної влади існує виключно у тих державах, де впроваджена централізовано-сегментарна модель побудови державних органів, до яких традиційно відносять Президента, Парламент та Уряд [3-4]. За визначенням інших авторів, вища посадова особа держави – це особа, яка протягом певного строку займає визначену Конституцією України посаду на підставі обрання народом чи призначення (обрання) всенародно обраними носіями влади та забезпечує формування й реалізацію державної політики, спрямованої на виконання політичних програм. Таким чином, вищими посадовими особами України є Голова Верховної Ради України, Президент України та Прем'єр-міністр України [5, с. 8]. Хоча ст. 6 Конституції України закріплено здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [6]. Натомість до суб'єктів конституційно-правової відповідальності науковці відносять також політичні партії, учасників виборчих процесів, органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Суди ж, незважаючи на проголошений принцип політичної нейтральності у їх діяльності, прямо чи опосередковано у різні роки з різним ступенем активності були задіяні у забезпечення політики правлячої верхівки країни. Варто тут згадати рішення Конституційного Суду України від 2010 р. щодо скасування змін до Конституції України від 2004 р. та судові переслідування учасників масових протестних акцій кінця 2013 – початку 2014 р.

Новим керівництвом держави причиною політичної заангажованості судів було названо існуючий на той час конституційний порядок призначення суддів, а саме двома владними центрами – Президентом та Верховною Радою України, не враховуючи з'їзду суддів України. Відтак у травні 2015 р. Президент України підписав Указ, яким затвердив Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., розроблену Радою з питань судової реформи. Хоча ще до затвердження Стратегії законодавцем було вжито низку заходів, спрямованих на оздоровлення ситуації щодо правосуддя, а саме прийнято закони про відновлення довіри до судової влади в Україні (квітень 2014 р.) та про забезпечення права на справедливий суд (лютий 2015 р.). На додаток слід віднести закони про очищення влади (вересень 2014 р.) та про запобігання корупції (жовтень 2014), які також безпосередньо стосуються якості суддівського корпусу.

Важливим кроком на шляху судової реформи стало прийняття 2 червня 2016 р. Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і одночасно внесення змін до Конституції України в частині правосуддя. А напередодні набрання цими актами чинності (30 вересня 2016 р.) парламент пакетним голосуванням звільнив кількадесят суддів різних інстанцій. Будучи ініціатором цих змін, Президент України заявив, що проект забезпечує конституційну основу для очищення судової системи від корумпованих і некомпетентних суддів, скасовує суддівську недоторканність, якої немає ніде у світі – це рудимент

радянської системи...

Отже, варто зробити принаймні мимовільний аналіз законодавчих новел на предмет конституційно-правової відповідальності суддів, враховуючи те, що суддя, на відміну від Президента, народного депутата чи члена уряду не є вищою посадовою особою. Більше того, сам суд як орган судової влади на відміну від парламенту, уряду чи місцевої ради не несе конституційно-правової відповідальності як колективний суб'єкт (напр., дострокове припинення повноважень Верховної Ради України чи відставка Кабінету Міністрів України). Слід враховувати й той момент, що суддя не є всенародно чи територіальною громадою виборною особою на відміну від Президента, парламентаря чи депутата місцевої ради.

Аналіз ст. 126 Конституції України доводить, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Так само Основний закон недоторканністю наділяє ще Президента (ст. 105) та народних депутатів України (ст. 80), а також суддів Конституційного Суду України (ст. 149).

Крім того, за ухвалене суддею судове рішення законодавством не допускається притягнення його до відповідальності, за винятком вчинення ним злочину або дисциплінарного проступку. Так, серед підстав для звільнення судді Конституцією України, зокрема, встановлено: порушення суддею вимог щодо несумісності; вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. А однією з підстав припинення повноважень судді є набрання законної сили обвинувальним вироком щодо судді за вчинення ним злочину.

Одним із законодавчих нововведень є закріплення в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» такого інституту, як дисциплінарна скарга, право на звернення з якою щодо дисциплінарного проступку судді має будь-яка особа [7]. Підставами ж дисциплінарної відповідальності судді цей закон визначає вчинені суддею порушення, що мають здебільшого процедурний чи засадничий характер.

У рамках судової реформи вартий уваги і такий новостворений інститут, як Вища рада правосуддя – фактично правонаступниця Вищої ради юстиції, закон про яку було прийнято наприкінці 2016 р. Так, серед її повноважень закріплено, зокрема, внесення Президентові України подання про призначення судді на посаду, ухвалення рішень про звільнення судді з посади, а також надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом. Стосовно порядку утворення Вищої ради правосуддя, то він також має певну частку політичного характеру, оскільки участь у цьому процесі беруть Президент, Верховна Рада України, також ще ціла низка державних (з політичними ознаками) інституцій: прокуратура, адвокатура (з 2016 – цілком офіційна структура відповідно до чинного закону) тощо.

Стосовно суддів Конституційного Суду України, то про конституційно-правовий (фактично – політичний) характер їх відповідальності свідчать положення відповідного закону. Так, суддя Конституційного Суду України не може бути затриманий чи заарештований без згоди Верховної Ради України до винесення обвинувального вироку судом; судді Конституційного Суду України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та в його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп при розгляді справ, прийнятті рішень та дачі висновків Конституційним Судом України [8]. Хоча окремими законопроектами, зареєстрованих у Верховній Раді України, передбачено дисциплінарну відповідальність судді КСУ, а також можливість його затримання, тримання під вартою чи арешту за згодою самого КСУ.

Отже, аналіз чинного законодавства надає можливість зробити висновок про цілковите віднесення судді (як суду загальної юрисдикції, так і Конституційного Суду України) до суб'єктів конституційно-правової відповідальності нарівні з такими вищими посадовими особами України, як Президент, Верховна Рада та Прем'єр-міністр України, що зумовлено саме конституційним підвищенням статусу судді незалежно від обіймання ним адміністративної посади. Зазначене потребує більш детального вивчення саме конституційно-правового статусу судді, зокрема, та вироблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення інституту конституційно-правової відповідальності взагалі.

Література

1. Теоретичні проблеми розвитку конституційного законодавства України на сучасному етапі: монограф. / [Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик, О.В. Скрипнюк та ін.] ; за ред. Ю.С. Шемшученка, О.І. Ющика. – К. : Юрид. думка, 2014. – 316 с.
2. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / А.Р. Крусян. – Одеса, 2010. – 40 С.
3. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О. В. Мельник. — К., 2000. — 16 с.
4. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за її суб'єктами та підставами // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку : зб. наук. праць. — К. : Київський університет права, 2002. — С. 47-51.
5. Олькіна О.В. Конституційний інститут дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб України: розвиток законодавства та юридичної практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / О.В. Олькіна. — Одеса, 2011. — 20 с.
6. Конституція України від 28.06.1996 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
8. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.